Мельниченко Олександр Анатолійович, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я, Харківський національний медичний університет, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022, Україна, +38 (050) 162-73-50, e-mail: mel_doc@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5021-9025>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕАГУВАННЯМ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

Анотація. Почасти ті, кого безпосередньо це стосується, неспроможні самотужки локалізувати надзвичайні ситуації та ліквідувати їхні наслідки. Саме тому всі причетні до цього процесу суб'єкти (органи державного управління, органи місцевого самоврядування, представники бізнесу) мають консолідувати свої ресурси та зусилля, аби належним чином реагувати на ймовірні та наявні надзвичайні ситуації, тим самим мінімізуючи негативні ефекти від них. Забезпечено подальший розвиток сутності поняття «надзвичайні ситуації» як повне чи часткове унеможливлення життєдіяльності на певній території чи акваторії унаслідок негативного впливу подій техногенного, природного, соціального чи військового характеру, що призводить до істотних соціальних, економічних, екологічних і політичних втрат, мінімізація яких можлива за умови належного реагування органів публічного управління. Витлумачено поняття «механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації» як сукупність доступних способів, методів і засобів регуляторного впливу наділених владою інституцій, які їх використовуються для зменшення негативних ефектів від ймовірних і наявних надзвичайних ситуацій. Механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації складаються з таких елементів: суб'єкти, об'єкти, функції, цілі, принципи, методи та засоби регуляторного впливу. Систематизовано види таких механізмів залежно від: рівня, способу, суб'єкту, об'єкту та цілей впливу. Своєю більшістю, означені механізми використовуються або одночасно (доповнюючи один одного), або ж послідовно (вирішуючи конкретне завдання), залежно від наявної ситуації. Окрім науково обґрунтованого методологічного (розуміння: що, коли, хто і як саме має діяти), також необхідне належне кадрове, організаційне, матеріально-технічне, правове та інформаційне забезпечення.

Ключові слова: публічне управління, надзвичайні ситуації, механізми, реагування, понятійний апарат, методологічне забезпечення, елементи, види.

Melnychenko Oleksandr Anatolievich, Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department, Kharkiv National Medical University, Science avenue 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, +38 (050) 162-73-50; e-mail: mel_doc@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-5021-9025>

MECHANISMS OF PUBLIC EMERGENCY RESPONSE MANAGEMENT: ESSENCE AND TYPES

Abstract. Partly, those who are directly affected by emergencies are unable to localise them and eliminate their consequences on their own. That is why all players involved in this process (public administration, local government, business representatives) should consolidate their resources and efforts to respond appropriately to potential and existing emergencies, thus minimising the negative impact of the latter. The article provides further development of the meaning of the concept of «emergency» as a complete or partial exclusion of life activities in a particular territory or water area due to the negative impact of man-made, natural, social, or military events, leading to significant social, economic, environmental, and political losses, minimisation of which is possible under the condition of a proper response of public administration bodies. The concept of «mechanisms of public emergency response management» was interpreted as a set of available approaches, methods, and means of the regulatory influence of institutions endowed with power, which use them to reduce the negative impact of potential and existing emergencies. Public emergency response management mechanisms consist of the following elements: subjects, objects, functions, goals, principles, methods, and means of regulatory influence. The types of such mechanisms were systematised based on: level, approach, subject, object, and goals of the influence. For the most part, these mechanisms are used either simultaneously (complementing each other) or sequentially (solving a specific task), depending on the situation. In addition to scientifically sound methodological (understanding: what, when, who and how should act), proper human resources, organizational, logistical, legal and information support is also needed.

Keywords: public administration, emergencies, mechanisms, response, conceptual apparatus, methodological support, elements, types.

Постановка проблеми. Почасти ті, кого безпосередньо це стосується, неспроможні самотужки локалізувати надзвичайні ситуації та ліквідувати їхні наслідки. Саме тому «забезпечення захисту населення та територій у всіх напрямках і на всіх рівнях є найважливішим завданням, що покликане вирішувати сучасна держава» [1, с. 155], яка використовує відповідні механізми державного управління реагуванням на ймовірні та наявні надзвичайні ситуації. Проте наразі до цього процесу дедалі активніше

залучаються органи місцевого самоврядування та представники бізнесу, а тому ссьогодні коректніше вести мову про публічне управління реагуванням на ймовірні та наявні надзвичайні ситуації. Хоча ця проблематика не нова для світової науки, проте до теперішнього часу відсутнє усталене методологічне забезпечення цього процесу, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти публічного управління реагування на надзвичайні ситуації відображені в дисертаційних роботах таких науковців: С. Андреев, С. Белай, Л. Жукова, І. Ілляшенко, Г. Іщенко, Н. Клименко, О. Кононенко, М. Куценко, С. Марова, Г. Обиход, В. Одинець, Г. Плосконос, Р. Приходько, Ю. Скиданенко, А. Терент'єва, В. Тищенко, О. Труш та ін. Попри це в науковій спільноті зберігається значний інтерес до цієї проблематики. Так, зокрема, А. Капля, В. Чубань та О. Снісар запропонували використати досвід зарубіжних країн для вдосконалення державного управління систем запобігання і реагування на надзвичайні ситуації [2]. Одним з таких механізмів, на переконання Д. Бірюкова, є державно-приватне партнерство у сфері попередження та реагування на надзвичайні ситуації [3]. М. Кулешов акцентував увагу на необхідності приведення у відповідність до нормативів наявних резервів матеріально-технічних фінансових ресурсів, які органи державної влади мають використати для локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій [4].

Метою статті є вдосконалення методологічного забезпечення публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації, що передбачає подальший розвиток понять «надзвичайні ситуації» та «механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації», а також систематизацію видів таких механізмів.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід зазначити, що більшість складних утворень є узагальненим відображенням його складових, тому убачається за доцільне сутність поняття «механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації» розкрити через зміст його складових: «надзвичайні ситуації», «реагування», «публічне управління», «механізми».

Вітчизняні законодавці витлумачили поняття «надзвичайні ситуації» в «Класифікаторі надзвичайних ситуацій» [5], а потім дещо змінили це визначення у «Кодексі цивільного захисту України» [6]. Але це жодним чином не заважає науковцям пропонувати власні тлумачення цього поняття, доволі детальний аналіз основних ознак якого було наведено в одній з попередніх публікацій [7]. При цьому слід зазначити, що окремі визначення цього поняття є доволі дискусійними. Так, зокрема, Н. Григоренко вважає, що «надзвичайні ситуації» є «синтетичним поняттям, що включає в себе безліч різних елементів (негативний фактор, умови, наслідки, обставини, збиток тощо), які своєю чергою також поділяються на частини» [8, с. 317]. Проте тлумачення було б більш довершеним, якщо б автор акцентувала увагу на сутності поняття, а не на його елементах. Крім того, пропонований їх перелік цілком прийнятний для опису, як приклад, ситуації з підприємством-

банкрутом, хоча немає жодного відношення до більшості видів надзвичайних ситуацій. Подібний скепсис стосується й тлумачень, наведених групою російських науковців [9] та у словнику «Webster's» [10]. Характеризуючи наслідки надзвичайних ситуацій, чимало науковців відзначають «ймовірність значних збитків» [7; 8; 10; 11], що є цілком правомірним, але лише стосовно фінансових результатів суб'єктів господарювання, постраждалих від надзвичайних ситуацій; натомість матеріальні, соціальні, екологічні та політичні наслідки є втратами. Також додаткових пояснень потребує думка авторів [1; 11; 12; 13], які визначають надзвичайні ситуації як «несподівані та непередбачені», оскільки більшість з них хоча і є недостатньо контрольованими та небажаними, але все ж можна спрогнозувати їх появу, масштаби та наслідки, а з тим – відреагувати на ймовірні та реальні загрози.

Відзначимо, що подеколи особи, які опинились «у центрі надзвичайної ситуації» (через страх, брак знань, умінь, ресурсів тощо) нібито нічого не роблять. Проте така їхня «бездіяльність», радше за все, свідчить не про відсутність реакції на надзвичайну ситуацію, а про прихований її вияв. У контексті даного дослідження доречними убачається розгляд існуючих тлумачень поняття «реагування». Так, зокрема, Кодекс цивільного захисту України це поняття витлумачено як «скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного її виду та рівня, й полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення та майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну» [6]. Тим самим законодавець вказує на необхідність реагування на наявні, тоді як поза увагою (що є неприпустимим) залишаються ймовірні надзвичайні ситуації. Певною мірою виправити подібну неточність має запропоноване раніше автором тлумачення, згідно з яким реагування передбачає «ліквідування й попередження негативних наслідків техногенних і природних катастроф, погіршення політичної, економічної, соціальної, криміногенної та епідеміологічної ситуації» [14, с. 179]. Тобто, реагувати потрібно практично на будь-які загрози, що можуть призвести до негативних результатів. Тим більше, як відомо, попереджувальні заходи, зазвичай, потребують значно менших витрат ресурсів, і при цьому, унеможливають чи мінімізують негативні ефекти (передусім, втрати).

Залежно від рівня (державний, регіональний, місцевий, об'єктовий) та характеру (техногенного, природного, соціального, воєнного) надзвичайної ситуації [5; 6], визначено перелік інституцій, які мають належним чином і у визначений спосіб реагувати на наявні загрози. При цьому окрім державних інституцій – Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна (регіональна, місцева) комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та

надзвичайних ситуацій та ін. – дедалі більшу значущість набувають муніципальні та бізнесові структури, які перебирають на себе частину прав, зобов'язань і відповідальності у цій царині. Тому не дивно, що фактично відбувся своєрідний «перехід» від суто державного до публічного управління – «відкритого (у межах власних і делегованих повноважень) впливу наділених владою інституцій на взаємовідносини між державою, місцевим самоврядуванням, бізнесом і населенням задля узгодження їхніх інтересів і максимізації вигод» [15, с. 13]. У контексті даного дослідження мова має йти, передусім, про зменшення негативних ефектів від ймовірних і наявних надзвичайних ситуацій.

Кожна з інституцій, причетних до цього процесу, використовує відповідні механізми впливу. Однак, попри вище згаданий «перехід», науковці здебільшого продовжують акцентувати увагу на визначальній ролі держави, а тому використовують різні (здебільшого, тотожні) поняття, які можна звести до «механізми державного управління в умовах надзвичайних ситуацій». Узагальнення публікацій за даною проблематикою дозволило виділити такі ознаки цього поняття: штучне [16; 17], складне та системне утворення [2]; відповідність базовим принципам і функціям управління [17; 18]; доступні форми, методи, важелі та інструменти впливу [12; 17; 18; 19; 20; 21]; економічне, мотиваційне, організаційне, політичне [22], нормативно-правове [19; 22], інформаційне [20], ресурсне забезпечення [22]; регуляторний вплив на суспільство [17; 18]; визначені терміни [19]; забезпечення ефективного функціонування системи державного регулювання [17; 18]; виявлення, запобігання та нейтралізація загроз [21; 22; 23]; забезпечення безпеки людини та суспільства [24]; досягнення визначеної мети [18; 19; 24] та розв'язання протиріч [17; 18], що виникають між учасниками цього процесу [17]. Слід відзначити, що попри подібність, поняття «механізми державного управління в умовах надзвичайних ситуацій» та «механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації» не є тотожними, оскільки відрізняються переліком інституцій, умовами та способами їх впливу тощо.

Вагомою запорукою високої результативності такого впливу є належне методологічне забезпечення цього процесу. Перелік складових механізмів публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації є тотожним тому, що притаманний механізмам державного управління надзвичайними ситуаціями: «суб'єкти, об'єкти, функції, цілі, принципи, методи та засоби регуляторного впливу» [21].

У структурі організаційно-правового механізму С. Андреев виокремив «нормативно-правову та організаційну його складові» [12, с. 6]. Однак якщо перша виглядає цілком логічною та обґрунтованою, то друга – є дискусійною. Так, зокрема, визначення переліку суб'єктів державного управління пов'язана з інституціональним, а конкретизація їх цілей, завдань та функцій – зі структурно-функціональним забезпеченням цього процесу; водночас вибір структури, важелів та інструментів впливу належать до питань методології, що є значно ширшим за власне організацію державного

управління. Водночас, Є. Маслов вважає, що «основними механізмами державного управління системою цивільного захисту є державна стандартизація, сертифікація, експертиза, державний нагляд і контроль на відповідність вимогам у сфері цивільного захисту, ліцензування, врахування та реалізація вимог цивільної оборони, а також страхування та економічні регулятори (податки, штрафи, санкції на відшкодування збитків, фонди, пільги тощо)» [25]. При цьому автор не наводить аргументи на користь того, чому пропонований ним перелік є саме «механізмами», а не засобами, як це раніше зазначав автор [26, с. 41] і частіше за все розуміють у наукових колах [17; 27; 28]. Подібна зауваження стосується і А. Белоусова, який ототожнив механізми та інструменти державного управління [19, с. 146].

Узагальнення напрацювань провідних науковців і практиків, а також результати власних досліджень у цій царині дозволяють систематизувати види механізмів публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації залежно від:

рівня впливу: державні, регіональні, місцеві, об'єктові;

суб'єкту впливу: органи державного управління, органи місцевого самоврядування, бізнес-структури;

об'єкту впливу: політична, економічна, соціальна, криміногенна та епідеміологічна ситуація; техногенні та природні катастрофи; територіальні органи державного управління; органи місцевого самоврядування; підприємства, організації та установи; населення; територіальні органи управління ДСНС України та підпорядковані їй підрозділи; підрозділи безпосереднього підпорядкування апарату ДСНС України; прокуратура;

цілей впливу: попередження загроз, локалізація надзвичайних ситуацій, ліквідація їх наслідків, відновлення функціонування в звичайному (штатному) режимі;

способу впливу: комплексний [29]; організаційно-правовий [12; 30; 31], організаційний [17; 19; 22; 23; 31], правовий [17; 19; 22; 31; 32], економічний [17; 19], адміністративний, політичний [17], фінансовий [17; 32], контрольний [19], інформаційний, адміністративно-контрольний, морально-етичного впливу [32]; організаційного, правового, наукового, кадрового, матеріально-технічного, фінансового та соціального забезпечення [30].

Залежно від наявної ситуації, своєю більшістю, означені механізми використовуються одночасно (доповнюючи один одного) або послідовно (вирішуючи конкретне завдання). При цьому важливо, щоб усі учасники цього процесу виважено використовували доступні ресурси та зважали на відповідальність за власні дію чи бездіяльність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі результатів дослідження сутнісних характеристик вживаного поняттєвого апарату дістали подальшого розвитку такі поняття: «надзвичайні ситуації» – повне чи часткове унеможливлення життєдіяльності на певній території чи акваторії унаслідок негативного впливу подій техногенного, природного,

соціального чи військового характеру, що призводить до істотних соціальних, економічних, екологічних і політичних втрат, мінімізація яких можлива за умови належного реагування органів публічного управління; «механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації» – сукупність доступних способів, методів і засобів регуляторного впливу наділених владою інституцій, які їх використовуються для зменшення негативних ефектів від ймовірних і наявних надзвичайних ситуацій. Механізми публічного управління реагуванням на надзвичайні ситуації складаються з таких елементів: суб'єкти, об'єкти, функції, цілі, принципи, методи та засоби регуляторного впливу. Систематизовано види таких механізмів залежно від: рівня, способу, суб'єкту, об'єкту та цілей впливу. Окрім науково обґрунтованого методологічного (розуміння: що, коли, хто і як саме має діяти), також необхідне належне кадрове, організаційне, матеріально-технічне, правове та інформаційне забезпечення. Зважаючи на їх значущість, саме ці аспекти даної проблематики мають стати предметом подальших наукових розвідок.

Література:

1. Дзюндзюк В.Б., Полковніченко Д.Ю. Вплив надзвичайних ситуацій на соціально-економічний розвиток територій. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2013-2/index.html>. (дата звернення: 01.06.2020)
2. Капля А.М., Чубань В.С., Снісарь О.Г. Удосконалення державного управління систем запобігання і реагування на надзвичайні ситуації в Україні з використанням досвіду зарубіжних країн: проблеми та перспективи. *Пожезна безпека: теорія та практики*. 2013. № 14. С. 39–42.
3. Бірюков Д.С. Державно-приватне партнерство у сфері попередження та реагування на надзвичайні ситуації. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 1. С. 164–168.
4. Кулешов М.М. Система реагування на надзвичайні ситуації та механізми управління. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія «Державне управління»)*. 2017. № 1. С. 314–322.
5. Класифікатор надзвичайних ситуацій. Закон України від 11 жовтня 2010 р. № 457. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>. (дата звернення: 01.06.2020)
6. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>. (дата звернення: 01.06.2020).
7. Мельниченко О.А. Надзвичайні ситуації техногенного характеру: сутність, засоби державного управління. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія «Державне управління»)*. 2014. № 2. С. 193–202.
8. Григоренко Н.В. Соціально-економічний захист населення під час надзвичайних ситуацій. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. № 3. С. 244–250.
9. Эколого-социальные и медико-биологические аспекты чрезвычайных ситуаций / А.А. Ершов, В.Н. Новиков, А.С. Гринин, С.И. Черняев. Калуга: Изд-во Н. Бочкаревой, 2001. 260 с.
10. Webster's New World dictionary of the American language. 2-nd College edition. Washington, 1996. 1196 p.
11. Мягко С.М., Козлов К.А. Распространенность техногенных и природных чрезвычайных ситуаций в России. *Вестник Московского университета*. 1993. № 5. С. 11–15.

12. Андреев С.О. Організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом на регіональному рівні: автореф. дис. ... к.держ.упр.: 25.00.02. Харків, 2010. 19 с.
13. Труш О.О., Кошкін А.О. Системи підготовки прийняття рішень органами державного управління в умовах надзвичайних ситуацій (інцидентів). *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. № 4. С. 256–262.
14. Мельниченко О.А. Типологізація механізмів державного регулювання. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління в Україні*: матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф., 11 жовтня 2012 р. / за ред. В.М. Огаренка, А.О. Монаєнка та ін. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2012. С. 176–179.
15. Мельниченко О.А. Якість публічного управління як запорука добробуту населення країни. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. № 1. С. 8–14.
16. Мельниченко А.А. Чрезвычайные ситуации как объект государственного управления. *Вестник Кокшетауского технического института Министерства чрезвычайных ситуаций Республики Казахстан*. Кокшетау: Изд-во КТИ МЧС РК, 2014. № 2. С. 44–50.
17. Мельниченко О.А. Управління структурними зрушеннями: підручник. Харків: Оберіг, 2013. 300 с.
18. Мельниченко О.А. Концептуальні засади механізму державного регулювання рівня та якості життя населення. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. № 1. С. 318–327.
19. Белоусов А.В. Теоретичні підходи до визначення механізмів державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій. *Економіка та держава*. 2014. № 7. С. 145–148.
20. Касти Д. Большие системы: связность, сложность и катастрофы. Москва: Наука, 1982. 216 с.
21. Мельниченко О.А. Механізми державного управління надзвичайними ситуаціями: сутність та складові. *Державне будівництво*. 2014. № 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2014-1/index.html>. (дата звернення: 01.06.2020).
22. Грига Т.Г. Питання державного регулювання у сфері цивільного захисту. *Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 29 квітня 2014 р. Черкаси: Вид-во ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2014. С. 23–25.
23. Терент'єва А.В. Державне управління медичним захистом за умов надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру: автореф. дис. ... д.держ.упр.: 25.00.02. Донецьк, 2010. 40 с.
24. Майстро С.В. Теоретичні засади механізму державного управління системою цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. № 3. С. 3–9.
25. Маслов Є.П. Державна політика у сфері цивільного захисту України в умовах надзвичайних ситуацій. // Портал Зеркалова. URL: www.zerkalov.kiev.ua. (дата звернення: 01.06.2020)
26. Майстро С.В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 240 с.
27. Державне управління і менеджмент: навчальний посібник / [кол. авт.]; за заг. ред. Г.С. Одінцової. Харків: Вид-во ХарПІ УАДУ, 2002. 492 с.
28. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 320 с.

29. Іщенко Г.Г. Механізми державного регулювання природно-техногенної безпеки великих міст: автореф. дис. ... к.держ.упр.: 25.00.02. Київ, 2009. 23 с.
30. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Харків, 2004. 201 с.
31. Смірнова О.М. Процес державного регулювання психологічної складової цивільного захисту України. *Держава та регіони. (Серія «Державне управління»)*. 2013. № 3. С. 124–131.
32. Марова С.Ф. Механізми державного управління безпекою життєдіяльності населення техногенних регіонів: автореф. дис. ... д.держ.упр.: 25.00.02. Донецьк, 2010. 46 с.

References:

1. Dzyundzyuk, V.B., Polkovnichenko, D.Yu. (2013). Vplyv nadzvychaynykh sytuatsiy na sotsialno-ekonomichnyy rozvytok terytoryy [The impact of emergencies on the socio-economic development of territories]. *Derzhvne budivnytstvo – State Formation*, 2. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2013-2/index.html> [in Ukrainian].
2. Kaplya, A.M., Chubar, V.S., Snisar, O.H. (2013). Udosconalennya derzhavnoho upravlinnya system zapobihannya i reahuvannya na nadzvychayni sytuatsiyi v Ukrayini z vykorystannyam dosvidu zarubizhnykh krayin: problemy ta perspektyvy [Improving public administration of emergency prevention and response systems in Ukraine using the experience of foreign countries: problems and prospects]. *Pozhezhna bezpeka: teoriya ta praktyka – Fire safety: theory and practice*, 14, 39–42 [in Ukrainian].
3. Biryukov, D.S. (2014). Derzhavno-pryvatne partnerstvo u sferi poperedzhennya ta reahuvannya na nadzvychayni sytuatsiyi [Public-private partnership in the field of emergency prevention and response]. *Stratehichni prioriteti – Strategic Priorities*, 1, 164–168 [in Ukrainian].
4. Kulyeshov, M.M. (2017). Systema reahuvannya na nadzvychayni sytuatsiyi ta mekhanizmy upravlinnya [Emergency response system and management mechanisms]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny. (Seriya «Derzhavne upravlinnya») – Bulletin of National University of Civil Defense of Ukraine. State Management series*, 1, 314–322 [in Ukrainian].
5. Nakaz Derzhspozhyvstandartu Ukrainy “Klasyfikator nadzvychaynykh sytuatsii DK 019:2010” from 11.10.2010, № 457 [Order of the State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine “Classifier of emergency situations DK 019: 2010” from 11.10.2010 № 457]. (2010). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10> [in Ukrainian].
6. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Code of Civil Protection of Ukraine]. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 34-35. Art. 458. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/ed20121002> [in Ukrainian].
7. Melnychenko, O.A. (2014). Nadzvychayni sytuatsiyi tekhnohennoho kharakteru: sutnist, zasoby derzhavnoho upravlinnya [Emergencies of man-made nature: essence, means of public administration]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny. (Seriya «Derzhavne upravlinnya») – Bulletin of National University of Civil Defense of Ukraine. State Management series*, 2, 193–202 [in Ukrainian].
8. Hryhorenko, N.V. (2014). Sotsialno-ekonomichnyy zachyst naselennya pid chas nadzvychaynykh sytuatsiy [Socio-economic protection of the population during emergencies]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and Practice of Public Administration*, 3, 244–250 [in Ukrainian].

9. Ershov, A.A., Novikov, V.N., Hranin, A.S., Cherhyayev, S.I. (2001). *Ekoloho-sotsialnyye i medico-biologicheskie aspekty chrezvychaynykh situatsiy* [Ecologico-social and medico-biological aspects of emergencies]. Kaluga [in Russian].
10. Webster's New World dictionary of the American language. (1996). (2-nd ed.). College edition. Washington [in English].
11. Myahko, S.M., Kozlov, K.A. (1993). Rasprostranennost tekhnohennykh i prirodnykh chrezvychaynykh situatsiy v Rossii [Prevalence of man-made and natural emergencies in Russia]. *Vestnik Moskovskogo universiteta – Bulletin of Moscow University*, 5, 11–15 [in Russian].
12. Andreyev, S.O. (2010). Orhanizatsiyno-pravovyy mekhanizm derzhavnoho upravlinnya tsyvilnym zakhystom na rehionalnomu rivni [Organisational and legal mechanism of public administration of civil protection at the regional level]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
13. Trush, O.O., Koshkin, A.O. (2013). Systemy pidhotovky pryynyattya rishen orhanamy derzhavnoho upravlinnya v umovakh nadzvychaynykh sytuatsiy (intsedentiv) [Systems of preparation of decision-making by public administration bodies in the conditions of emergencies (incidents)]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and Practice of Public Administration*, 4, 256–262 [in Ukrainian].
14. Melnychenko, O.A. (2012). Typolohizatsiya mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnya [Typology of mechanisms of state regulation]. *Aktualni problemy ta perspektivy rozvytku publichnoho upravlinnya v Ukraini – Current problems and prospects for the development of public administration in Ukraine* : Proceedings of IV All-Ukrainian scientific-practical conference. (pp. 176–179). Zaporizhzhya [in Ukrainian].
15. Melnychenko, O.A. (2017). Yakist publichnoho upravlinnya yak zaporuka dobrobutu naselennya krayiny [The quality of public administration as a guarantee of well-being of the country's population]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya – Pressing Problems of Public Administration*, 1, 8–14 [in Ukrainian].
16. Melnychenko, O.A. (2014). Chrezvychaynyye situatsii kak obyekt hosudarstvennoho upravlyeniya [Emergencies as an object of public administration]. *Vestnik Kokshetauskoho tekhnicheskoho instituta Ministerstva chrezvychaynykh situatsiy Respubliki Kazakhstan – Bulletin of the Kokshetau Technical Institute of the Ministry of Emergencies of the Republic of Kazakhstan*, 2, 44–50 [in Russian].
17. Melnychenko, O.A. (2013). *Upravlinnya strukturnymy zrushennyamy* [Management of structural changes]. Kharkiv [in Ukrainian].
18. Melnychenko, O.A. (2007). Kontseptualni zasady mekhanizmu derzhavnoho rehulyuvannya rivnya ta yakosti zhyttya naselennya [Conceptual principles of the mechanism of state regulation of the level and quality of life of the population]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya – Pressing Problems of Public Administration*, 1, 318–327 [in Ukrainian].
19. Byelousov, A.V. (2014). Teoretychni pidkhody do vyznachennya mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnya ryzykamy vynyknennya nadzvychaynykh sytuatsiy [Theoretical approaches to determining the mechanisms of public emergency risk management]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 7, 145–148 [in Ukrainian].
20. Kasti, D. (1982). *Bolshiye sistemy: svyaznost, slozhnost i katastrofy* [Large systems: connectivity, complexity and disasters]. Moscow [in Russian].
21. Melnychenko, O.A. (2014). Mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya nadzvychaynymy sytuatsiyamy: sutnist ta skladovi [Mechanisms of public emergency management: essence and components]. *Derzhvne budivnytstvo – State Formation*, 1. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2014-1/index.html> [in Ukrainian].
22. Hryha, T.H. (2014). Pytannya derzhavnoho rehulyuvannya u sferi tsyvilnoho zakhystu [Issues of state regulation in the field of civil protection]. *Orhanizatsiyno-upravlinski, ekonomichni, psykholoho-pedahohichni aspekty zabespechennya diyalnosti Yedynoyi*

derzhavnoyi systemy tsyvilnoho zakhystu – Organizational and managerial, economic, psychological and pedagogical aspects of ensuring the activities of the Unified State System of Civil Defense : Proceedings of the International scientific-practical conference. (pp. 23–25). Cherkasy: Vyd-vo CHIPB imeni Heroiv Chornobylia NUTsZU [in Ukrainian].

23. Terenteva, A.V. (2010). Derzhavne upravlinnya medychnym zakhystom za umov nadzvychaynykh sytuatsiy pryrodnoho i tekhnohennoho kharakteru [State management of medical protection in emergencies of natural and man-made origins]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].

24. Maystro, S.V. (2014). Teoretychni zasady mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya systemoyu tsyvilnoho zakhystu [Theoretical foundations of the mechanism of public administration of the civil defense system]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and Practice of Public Administration*, 3, 3–9 [in Ukrainian].

25. Maslov, Ye.P. (2011). Derzhavna polityka u sferi tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny v umovakh nadzvychaynykh sytuatsiyi [State policy in the field of civil protection of Ukraine under emergencies]. www.zerkalov.kiev.ua. Retrieved from www.zerkalov.kiev.ua [in Ukrainian].

26. Maystro, S.V. (2009). *Natsionalnyy ahrarnyy rynek v umovakh hlobalizatsiyi: mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya* [The national agricultural market in the context of globalisation: the mechanism of state regulation]. Kharkiv [in Ukrainian].

27. Odintsova, G.S. (Eds.). (2002) *Derzhavne upravlinnya i menedzhment* [Public administration and management]. Kharkiv [in Ukrainian].

28. Latynin, M.A. (2006). *Ahrarnyy sektor ekonomiky Ukrayiny: mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya* [The agrarian sector of the economy of Ukraine: the mechanism of state regulation]. Kharkiv [in Ukrainian].

29. Ishshenko, H.H. (2009). Mekhanizmy derzhavnoho rehulyuvannya pryrodno-tekhnohennoyi bezpeky velykykh mist [Mechanisms of state regulation of natural and man-made safety of large cities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

30. Domanskyy, V.A. (2004). Derzhavne upravlinnya pozhezhoyu bespekoyu Ukrayiny (orhanizatsiyno-pravovyy analiz za materialamy diyalnosti Derzhavnoho departamentu pozhezhnoyi bespeky [Public administration of fire safety of Ukraine (organisational and legal analysis based on the activities of the State Department of Fire Safety)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

31. Smirnova, O.M. (2013). Protses derzhavnoho rehulyuvannya psykholohichnoyi skladovoyi tsyvilnoho zakhystu [The process of state regulation of the psychological component of civil defence of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. (Seriya «Derzhavne upravlinnya») – State and regions. Series: Public Administration*, 2, 124–134 [in Ukrainian].

32. Marova, S.F. (2010). Mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya bezpekoyu zhyttyedyalnosti naselennya tekhnohennykh rehioniv [Mechanisms of public administration of life safety of the population of technogenic regions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].